

Meer IJsselmeer

Het Deltaprogramma en het IJsselmeergebied

Oktober 2009

Een product van het Watergeuzenteam van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied

Contactpersoon: Mike van der Velde

E-mail Watergeuzenteam: ijg-watergeuzen@rws.nl.

Deze interne uitgave is bedoeld voor medewerkers van Rijkswaterstaat.

Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend.

Voorwoord

Wat verandert er voor Rijkswaterstaat als een groot deel van onze waterkeringen en kunstwerken onvoldoende bestand blijkt tegen de veranderingen waarover klimatologen spreken? Wat ondernemen we, zodat Nederland ook voor de volgende generaties veilig blijft? En wat betekent dit bijvoorbeeld voor het werk van onze dienst?

Volgens veel deskundigen wordt er deze eeuw een grotere of kleinere klimaatverandering zichtbaar. Naar verwachting zal de zeespiegel stijgen en zullen de hoeveelheden zoet water in extremere pieken en dalen onze watersystemen beïnvloeden. Daarnaast blijft de Nederlandse bodem verder dalen. Niemand weet precies hoe groot de veranderingen zullen zijn. Zeker is dat de prognoses voor het kabinet voldoende aanleiding zijn om serieus na te denken over de waterveiligheid en het ruimtegebruik in Nederland op langere termijn.

Het is nodig om te blijven volgen met welke klimatologische veranderingen wij precies te maken krijgen deze eeuw. Daarbij leven wij met veel mensen in een klein land en verandert langzaam de manier waarop wij onze ruimte gebruiken. Deze twee ontwikkelingen samen, stellen water- en ruimtebeleidsmakers voor een ingewikkelde opgave. Kan Nederland zich de komende decennia aanpassen aan de veranderingen in de natuur, zodat we in Nederland kunnen blijven leven en ondernemen zoals wij gewend zijn? En wat hebben wij hiervoor nodig? Zijn er behalve bedreigingen ook kansen? Dit zijn de bijzondere uitdagingen waar Nederland voor aan de lat staat

Als je wilt onderzoeken wat een klimaatverandering voor jou gaat betekenen als dagelijks beheerder van weg of water of meewerkend aan de aanleg van nieuwe waterstaatswerken, dan kun je allerlei dikke rapporten lezen. Of je leest dit boekwerkje en je gaat eens in gesprek met een van je collega's die zich al bezighouden met deze vragen.

Met deze uitgave 'Meer IJsselmeer' wil ik alle medewerkers van de Rijkswaterstaat IJsselmeergebied een toelichting aanbieden op de actuele beleidsontwikkelingen voor de delta 'Nederland' en speciaal: het IJsselmeergebied. De titel verwijst niet alleen naar een mogelijk hoger meerpeil of een grotere zoetwaterbuffer, maar zeker ook naar nieuwe mogelijkheden en kansen. Als het kabinet in 2015 een beslissing neemt over de waterveiligheid van de komende generaties, dan ligt er een prachtige uitdaging om op een creatieve manier een nóg waardevoller IJsselmeergebied te maken. Samen met onze partners in de regio. En dit betekent dat we juist nu en de komende tijd kunnen laten zien dat we het verschil maken; een inspirerende impuls geven aan 'samenwerking' bijvoorbeeld en hierin een model worden voor anderen.

Ik vind het belangrijk dat iedere 'waterstater' van mijn dienst de belangrijkste ontwikkelingen kent en hierover in zijn/haar werk en daarbuiten op verjaardagen kan meepraten. Ik moedig jullie graag aan om het te lezen en erover met elkaar in gesprek te gaan. Laten we ons bewust worden van de watervragen van deze tijd die zo typisch bij Nederland horen. Het IJsselmeergebied zal ook in de toekomst van Nederland een belangrijke rol hebben. En dan is het toch mooi dat wij hier elk een basalt steentje aan kunnen bijdragen!

Janneke Daams

Directeur Water en Scheepvaart
Rijkswaterstaat IJsselmeergebied

Inhoud

Voorwoord	5
Inhoud	7
1. Waarom dit boekje?	9
2. Nederland leeft met water	10
3. Het advies van de Deltacommissie	13
4. Van advies naar landelijk beleid	18
5. Relatie Deltaprogramma, Nationaal Waterplan en BPRW	19
6. Wat betekenen het Deltaprogramma en het Nationaal Waterplan voor Rijkswaterstaat IJsselmeergebied?	24
7. Betekenis voor de regio	26
Bijlage 1 Tien vragen en antwoorden	29
Bijlage 2 Documentatie	32

1. Waarom dit boekje?

Nederland staat aan de vooravond van een aantal belangrijke ontwikkelingen op het vlak van waterbeheer en visie op ruimtelijk gebruik. Zo wordt eind 2009 het Nationaal Waterplan vastgesteld, treden de Waterwet en de Deltawet in werking en zal ons land een Deltaregisseur kennen die de realisatie van een nieuw Deltaprogramma zal gaan coördineren.

Deze uitgave richt zich speciaal op de landelijke beleidsontwikkelingen ingegeven door de verwachte klimaatverandering en het Deltaprogramma waar iedere medewerker van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied vroeg of laat in zijn/haar werk mee te maken krijgt.

Het doel van deze uitgave is om:

- medewerkers van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied te informeren over de toekomstplannen voor het IJsselmeergebied;
- medewerkers van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied de relatie te laten leggen met de eigen werkzaamheden zodat iedereen zich in zijn/haar eigen werk bewust is van de ontwikkelingen in het landelijk waterbeleid en hier ook naar gaat handelen.

We kunnen allemaal bijdragen aan het toekomstbestendig maken en houden van het IJsselmeergebied. Dit document nodigt uit om hierover na te denken en dit besef te vertalen naar het dagelijks werk.

2. Nederland leeft met water

Het besef dat de waterveiligheid van Nederland een belangrijk onderwerp is, is de afgelopen decennia gegroeid. De watersnoodramp in 1953, de hoogwatersituaties op de rivieren in 1993 en 1995, de wateroverlast in 1998 door langdurige regenval en de droge zomer in 2003 hebben hier aan bijgedragen. Ook het inzicht dat het klimaat gaat veranderen, heeft bijgedragen aan dit besef. Hoe het klimaat gaat veranderen, weten we niet precies, maar dat het gaat veranderen staat vast. Zeker is dat het warmer wordt en dat de zeespiegel gaat stijgen. Daarnaast bestaat er een reële kans dat het droger wordt in Nederland.

Afbeelding 1

Ondergelopen uiterwaard langs de Bomendijk nabij Wilp tijdens een extreem hoge waterstand van de IJssel.

(Bron: beeldbank V&W)

Mee veranderen met een klimaatverandering vraagt om tijdige voorbereidingen. Om schade door droogte of overstrooming te voorkomen, moet het Nederlandse watersysteem klimaatbestendig worden gemaakt: er zullen tijdig maatregelen genomen moeten worden om de gevolgen van een klimaatverandering te beheersen. Dit is geen gemakkelijke opgave, want het watersysteem in Nederland is gecompliceerd en soms moet er bij beslissingen ver vooruit worden gekeken. Daarbij gaat het om enorme investeringen. Om hier richting aan te geven heeft het kabinet in 2007 een tweede Deltacommissie in het leven geroepen. Deze commissie werd ook wel, naar de voorzitter Cees Veerman, de Commissie Veerman genoemd.

De eerste Deltacommissie is na de watersnoodramp van 1953 opgericht en stond voor de uitdaging om Nederland weer veilig te maken. De tweede Deltacommissie kreeg de opdracht om een visie neer te leggen waarin wordt uitgewerkt hoe Nederland ingericht kan worden zodat het ook op de lange termijn klimaatbestendig is.¹

¹ Bekijk voor meer informatie ook de website www.deltacommissie.com.

Afbeelding 2

Watersnoodramp van 1953.

(Bron: beeldbank V&W)

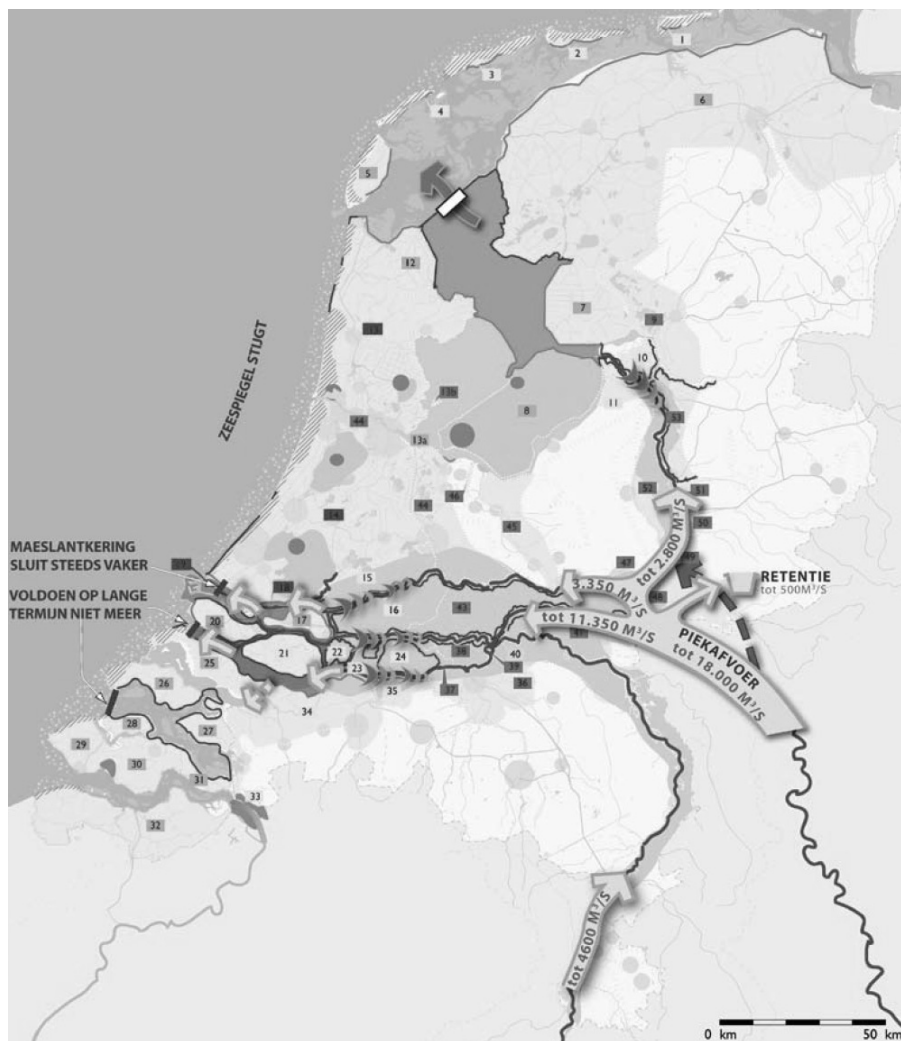
De samenhang in het Nederlands waterbeheer

Nederland kent een complex systeem van waterafvoer en bescherming. Stroomgebieden worden door vele beheerders met waterwerken strak gereguleerd. Aan- en afvoer van water, beschermingen tegen water en zorg voor de waterkwaliteit en watersystemen hangen sterk met elkaar samen.

Een voorbeeld van deze samenhang is de Rijnafvoer (zie afbeelding 3). Om het water uit de Rijn tijdens een piekafvoer die eens per 1250 jaar voorkomt veilig af te kunnen voeren, moet de capaciteit van de Waal en de IJssel voldoende zijn. Wanneer als gevolg van klimaatverandering de Rijnafvoer toeneemt, neemt ook de afvoer via de Waal toe, waardoor op plaatsen als Rotterdam en in de Drechtsteden maatregelen moeten worden genomen voor de hoogwaterbescherming. Bovendien kan meer water via de IJssel, in combinatie met zeespiegelstijging het peil van het IJsselmeer onder druk zetten.

Een ander voorbeeld waarin de samenhang binnen het Nederlandse watersysteem duidelijk wordt, is het gevolg van de zeespiegelstijging op de zoetwatervoorziening in Zuidwest Nederland. Door de zeespiegelstijging zal het zoute water steeds dieper in Nederland doordringen en kan er niet voldoende zoet water meer worden aangevoerd om het zoute water terug naar zee te 'drukken'. De vraag naar zoet water zal hierdoor toenemen.

Deze sterke onderlinge samenhang van systemen zorgt ervoor dat we in Nederland geen beslissingen kunnen nemen voor het IJsselmeergebied of de Zuidwestelijke Delta alleen. Oplossingen op het gebied van waterbeheer moeten genomen door de hele Nederlandse Delta te bezien en de onderlinge afhankelijkheden er in te verwerken. De Deltacommissie benadrukt bovendien dat we binnen dit systeem niet alleen oplossingen willen vinden voor complexe vraagstukken, maar ook de mogelijkheid hebben om in de gehele delta kansen te creëren voor natuur en ecologie, infrastructuur, toerisme, enzovoort.

Afbeelding 3

Het huidige maatregelenpakket van 'Ruimte voor de Rivier' moet ervoor zorgen dat een afvoergolf van 16.000 m³/s bij Lobith zonder problemen naar zee moet kunnen worden afgevoerd. De kans dat die afvoer voorkomt, wordt nu geschat op 1 op 1250 jaar. Met het benutten van de ruimtelijke reserveringen voor 'Ruimte voor de Rivier' en extra maatregelen tussen de dijken, moet naar de huidige inzichten 18.000 m³/s veilig kunnen worden afgevoerd. Voor 2100 is de verwachting dat een piekafvoer van 18.000 m³/s bij Lobith ongeveer het maximum is.²

² Afbeelding en tekst uit 'Nederland in Zicht' (Ministerie van V&W, 2008)

3. Het advies van de Deltacommissie

Op 3 september 2008 presenteerde de Deltacommissie haar advies in de vorm van het rapport 'Samen werken met water'. In totaal kwam de commissie met twaalf aanbevelingen voor het kabinet. De focus van het rapport ligt op waterveiligheid en zoetwatervoorziening. De twaalf aanbevelingen van de Deltacommissie³, die de kern van het rapport vormen, zijn hieronder letterlijk geciteerd.

Aanbeveling 1: Veiligheidsniveau

Tot 2050: De huidige veiligheidsniveaus van alle dijkringen moeten met een factor 10 verbeterd worden. Hiertoe moeten de normen zo snel mogelijk (2013) worden vastgesteld. Daar waar meer veiligheid gewenst is, is het concept van de Deltadijk veelbelovend (deze dijken zijn of zo hoog, of zo breed of zo sterk dat de kans op een plotselinge en oncontroleerbare overstroming vrijwel nihil is). Gelet op specifieke of plaatselijke omstandigheden is maatwerk hierbij het devies. Maatregelen voor de verhoging van het veiligheidsniveau moeten voor 2050 zijn gerealiseerd.
Na 2050: de veiligheidsniveaus moeten met regelmaat geactualiseerd worden.

Aanbeveling 2: Nieuwbouwplannen

De keuze van wel of geen nieuwbouw op fysisch ongunstige locaties moet gebaseerd zijn op een kosten-batenanalyse. Hierin moeten huidige en toekomstige kosten voor alle partijen zijn berekend. De kosten als gevolg van lokale besluiten moeten niet op een andere bestuurslaag of de samenleving als geheel worden afgewenteld, maar gedragen worden door degenen die ervan profiteren.

Aanbeveling 3: Buitendijkse gebieden

Nieuwe ontwikkelingen in buitendijkse gebieden mogen de afvoercapaciteit van de rivier en toekomstige peilopzet van meren niet belemmeren. Bewoners/gebruikers zijn zelf verantwoordelijk voor het treffen van gevolgbeperkende maatregelen. De overheid heeft een faciliterende rol op het gebied van voorlichten, informeren en waarschuwen.

Aanbeveling 4: Noordzeekust

Tot 2050: Bouwen met de natuur. Voor de kust van Zeeland, Holland en de Waddeneilanden wordt de kustveiligheid op orde gehouden door het suppleren van zand, eventueel met verlegging van de stroomgeulen. De suppleties moeten zodanig worden uitgevoerd dat de kust de komende eeuw kan aangroeien. Dit levert grote maatschappelijke meerwaarde op. Op korte termijn moeten zandwinlocaties gereserveerd worden. Ook moet onderzocht worden hoe deze grote volumes ecologisch, economisch en energetisch zo efficiënt mogelijk kunnen worden gesuppleerd.
Na 2050: Blijven suppleren - afhankelijk van de zeespiegelstijging met meer of minder zand.

Aanbeveling 5: Waddengebied

De zandsuppleties langs de Noordzeekust dragen bij aan het meegroeien van het Waddengebied. Het voortbestaan van de Waddenzee zoals wij die nu kennen, is echter niet vanzelfsprekend. De ontwikkelingen moeten in internationale context worden geobserveerd en geanalyseerd. De bescherming van de eilandpolders en de kust van Noord-Nederland moet gewaarborgd blijven.

Aanbeveling 6: Zuidwestelijke delta: Oosterschelde

Tot 2050: De Oosterscheldekering voldoet aan de eisen. Het nadeel van de kering is de beperking van de getijdenwerking en het verlies van intergetijdengebieden. Met zandsuppleties van buiten (bijvoorbeeld uit de Voordelta) wordt dit bestreden. Na 2050: De levensduur van de Oosterscheldekering wordt verlengd. Dit is mogelijk tot het niveau van een zeespiegelstijging van ongeveer 1 m (op zijn vroegst rond 2075). Als de Oosterscheldekering niet meer voldoet, wordt naar een oplossing voor de veiligheid gezocht waarbij de getijdendynamiek in de Oosterschelde grotendeels wordt teruggebracht.

Aanbeveling 7: Zuidwestelijke delta: Westerschelde

³ Samen werken met water - Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst - Bevindingen van de Deltacommissie 2008, Deltacommissie, september 2008

Deze moet open blijven om het waardevolle estuarium en de vaarroute naar Antwerpen te behouden. Veiligheid moet op peil worden gehouden door dijkversterking.

Aanbeveling 8: Zuidwestelijke delta: Krammer–Volkerak Zoommeer

Tot 2050: Het Krammer-Volkerak Zoommeer samen met de Grevelingen en eventueel de Oosterschelde inrichten voor de tijdelijke berging van het overtollig rivierwater van Rijn en Maas. Een zoet-zoutgradiënt (een natuurlijke overgang tussen zoet en zout water) voor dit gebied is een goede oplossing voor het waterkwaliteitsprobleem en kan nieuwe ecologische kansen bieden. In dat geval moet er een alternatieve zoetwatervoorziening komen.

Aanbeveling 9: Rivierengebied

De programma's *Ruimte voor de Rivier* en *Maaswerken* moeten snel worden uitgevoerd. Daar waar dit kosteneffectief is, moeten nu al maatregelen worden genomen voor afvoeren van 18.000 m³/s voor de Rijn en 4.600 m³/s voor de Maas. In dit licht is het noodzakelijk overleg te voeren met de buurlanden in het kader van de *EU-richtlijn Overstromingsrisico's* zodat maatregelen op elkaar kunnen worden afgestemd. Ook moet ruimte worden gereserveerd en zonodig gronden worden aangekocht zodat het riviersysteem in staat is de 18.000 m³/s Rijnwater en 4.600 m³/s Maaswater veilig te kunnen afvoeren. Van 2050 tot 2100: Voltooing van maatregelen zodat de Rijn 18.000 m³/s en de Maas 4.600 m³/s kunnen verwerken.

Aanbeveling 10 Rijnmond

Tot 2050: Een 'afsluitbaar open' Rijnmond biedt goede vooruitzichten voor de combinatie van de functies veiligheid, zoetwatervoorziening, stedelijke ontwikkeling en natuur. De extreme afvoeren van de Rijn en Maas moeten dan via de Zuidwestelijke delta worden afgevoerd. Het water voor West-Nederland moet via het IJsselmeer worden aangevoerd. De infrastructuur hiervoor moet worden aangepast. Er moet ruimte komen voor lokale berging in diepe droogmakerijen. Nader onderzoek naar de 'afsluitbaar open' Rijnmond moet op korte termijn starten.

Aanbeveling 11: IJsselmeergebied

Het peil van het IJsselmeer wordt met maximaal 1,5 meter verhoogd. Daarmee kan tot na 2100 onder vrij verval worden gespuid op de Waddenzee. Het peil van het Markermeer wordt niet verhoogd. Het IJsselmeer behoudt zijn strategische functie als zoetwaterreservoir voor Noord-Nederland, Noord-Holland en, vanwege de dieper indringende zouttong in de Nieuwe Waterweg, voor West-Nederland. Tot 2050: Uitvoer van de maatregelen om de peilstijging te realiseren, kan geleidelijk gebeuren. Gestreefd moet worden naar een zo groot mogelijke zoetwatervoorraad rond 2050. Onderzocht moet worden welke maatregelen nodig zijn om de inrichting van de benedenloop van de IJssel en het Zwarte Water aan te passen aan een verhoging van het IJsselmeerpeil met 1,5 meter. Na 2050: Afhankelijk van de gefaseerde aanpak zijn nog maatregelen nodig om tot een peilstijging van 1,5 meter te komen.

Aanbeveling 12: Politiek-bestuurlijk, juridisch en financieel

1. De politiek-bestuurlijke organisatie voor onze waterveiligheid dient te worden versterkt door:
 - te voorzien in een verbindende nationale regie en regionale verantwoordelijkheid voor de uitvoering (ministeriële stuurgroep met MP als voorzitter, V&W-bewindspersoon politiek verantwoordelijk, de deltaregisseur voor samenhang en voortgang, regionale bestuurders voor invulling en realisatie van de (afzonderlijke) regionale opgaven);
 - in de Tweede Kamer een permanente Themacommissie in te stellen.
2. De financiële middelen dienen zeker te worden gesteld door:
 - een Deltafonds op te richten onder beheer van de minister van Financiën;
 - het Deltafonds te voeden met een combinatie van lenen, en storting van (een gedeelte van de) aardgasbaten;
 - als Rijk financiële middelen ter beschikking te stellen, en regels op te stellen voor onttrekking van financiële middelen uit het fonds.
3. Een *Deltawet* moet de politiek-bestuurlijke organisatie en de zekerstelling van financiën verankeren binnen het huidige staatsbestel en de huidige wet- en regelgeving. Hierin moet in ieder geval worden opgenomen het Deltafonds en de voeding ervan; taken en bevoegdheden van de Deltaregisseur; de bepaling dat een *Deltaprogramma* zal worden opgesteld; regelingen voor strategische grondverwerving, schadevergoeding voor nadelen en onttrekking geldelijke voordelen die ontstaan door realisatie van maatregelen uit het *Deltaprogramma*.

Toelichting IJsselmeergebied

Van de 12 aanbevelingen die de Deltacommissie heeft gedaan hebben er drie directe consequenties voor het IJsselmeergebied:

- aanbeveling 1 over het veiligheidsniveau van dijkkringen;
- aanbeveling 3 over buitendijkse gebieden;
- aanbeveling 11 over het IJsselmeergebied

Afbeelding 4

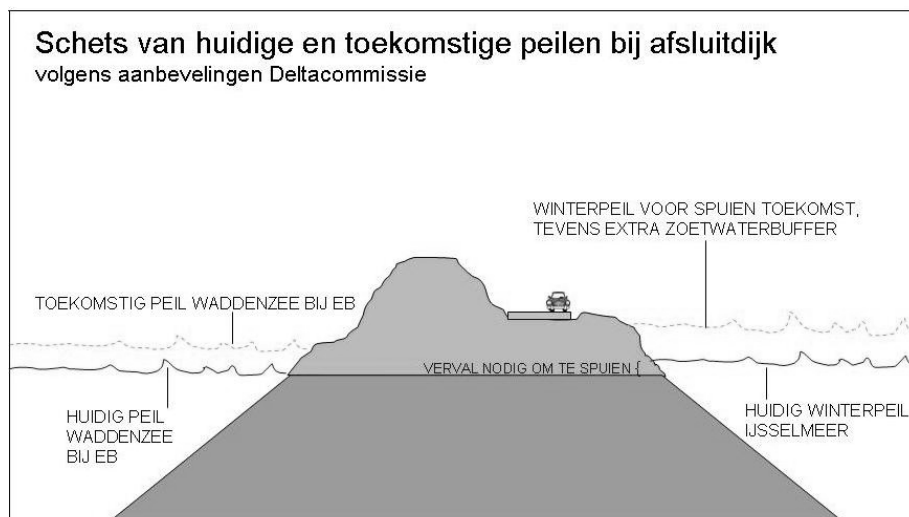
Stevinsluizen bij Den Oever op de Afsluitdijk.

(foto M. v.d. Velde)

Veiligheid

Door een stijgende zeespiegel kan er in de toekomst naar verwachting steeds moeilijker onder vrij verval worden gespuid naar de Waddenzee. Ook kan de gemiddelde afvoer van de IJssel in de winter toenemen. Als er niet op tijd maatregelen worden genomen, kan door deze twee ontwikkelingen de veiligheid van het omringende gebied in het geding komen. Als we niks doen, gaat het IJsselmeerpeil namelijk vanzelf stijgen, simpelweg omdat we alleen kunnen spuien zolang er een hoogteverschil is met het waterpeil van de Waddenzee tijdens eb. Het advies van de Deltacommissie is om de peilstijging gecontroleerd te laten plaatsvinden.

Tot minstens 2035 kan de afvoer van het overtollige water worden gegarandeerd door uitbreiding van de spuicapaciteit op de Afsluitdijk (ESA). Na 2035 is de zeespiegel waarschijnlijk dermate gestegen dat er naar andere oplossingen gekeken moet worden. De Deltacommissie adviseert om het peil van het IJsselmeer mee te laten stijgen met de zeespiegelstijging, zodat er deze eeuw onder vrij verval gespuid kan blijven worden.

Afbeelding 5

Schets van huidige en toekomstige peilen bij de Afsluitdijk.

Zoetwatervoorziening

Behalve een veiligheidsprobleem kan er in de toekomst vaker sprake zijn van een droge(re) zomer. In twee van de vier klimaatscenario's van het KNMI komt er vaak droge wind uit het oosten. De verdamping neemt dan toe en de zomeraanvoer van de Rijn zal dan een stuk minder zijn. In de andere twee klimaatscenario's blijven de watertekorten ongeveer zoals ze nu zijn. Het is dus niet zeker dat onze toekomstige zomers droger zullen zijn dan nu. Wel stijgt in alle klimaatscenario's de zeespiegel en hierdoor neemt vooral in Zuid-West Nederland de verzilting toe. Een extra waterschijf op het IJsselmeer kan de zoetwatervoorziening garanderen. In geval van drogere zomers zal deze waterschijf extra hard nodig zijn.

Juist de combinatie van een veiligheidsprobleem met een probleem met de zoetwatervoorziening was uiteindelijk voor de Deltacommissie reden om een peilstijging van maximaal 1,5 meter te adviseren. Het effect van de in deze eeuw te verwachten bodemdaling is hierin meegenomen.

Kosten

Als er alleen sprake zou zijn van een veiligheidsprobleem, dan is het laten stijgen van het IJsselmeerpeil een te dure oplossing. De kosten van een peilstijging tot maximaal 1,5 meter zijn geschat op ca. 4 tot 6,5 miljard euro. Uit een onderzoek van Deltares blijkt dat de variant waarin gebruik wordt gemaakt van gemalen op de Afsluitdijk goedkoper is dan de variant waarin het meerpeil meestijgt met de zee. In het geval van het meest extreme klimaatscenario met een zeespiegelstijging van 1,30 meter (dit is de maximale zeespiegelstijging die door de Deltacommissie in 2100 mogelijk wordt geacht) hebben we rond 2100 ongeveer 2 miljard euro geïnvesteerd. Dit is 2 tot 4 miljard euro minder dan de investeringen die samengaan met een peilverhoging van het IJsselmeer.

Het belang om het IJsselmeer als zoetwaterbuffer voor Nederland te behouden is volgens de Deltacommissie zo groot dat de (extra) kosten die hiermee gemoeid aanvaardbaar worden geacht.

Ontkoppeling

De Deltacommissie heeft geadviseerd om het Markermeerpeil en het peil op de Veluwerandmeren op termijn niet mee te laten stijgen met het IJsselmeer, ofwel dit peil te 'ontkoppelen' van het IJsselmeerpeil. Wel wordt overwogen om seizoensgebonden peilbeheer voor het Markermeer in te voeren om natuurontwikkeling te ondersteunen. De ontkoppeling gaat alleen over het peilbeheer. Het betekent niet dat er een volledige scheiding tussen de meren komt. Het wateroverschot van het Markermeer zal nog steeds (gedeeltelijk) worden afgevoerd naar het IJsselmeer, echter niet meer onder vrij verval, maar met een gemaal. Ook ecologisch blijven er verbindingen tussen de meren. De mogelijkheden voor vis om van het ene naar het andere meer te trekken worden versterkt.

Er is een aantal redenen waarom geadviseerd is om de peilen van het Markermeer en het IJsselmeer te ontkoppelen:

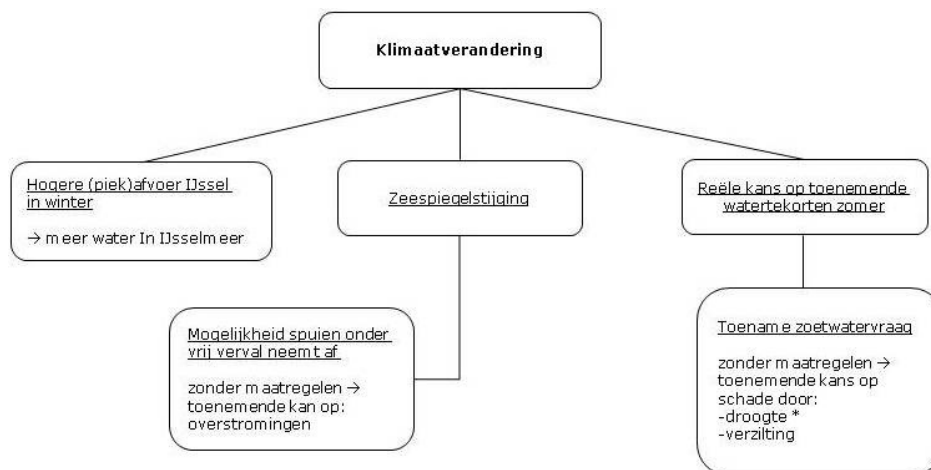
- Een doel van de peilstijging op het IJsselmeer is het vergroten van de zoetwatervoorraad. Het Markermeer zou hier in principe bij betrokken kunnen worden (een peilstijging van 1,1 meter op

beide meren levert dezelfde hoeveelheid zoetwater op als een peilstijging van 1,5 meter op het IJsselmeer alleen) maar de Deltacommissie heeft dit niet geadviseerd. Belangrijkste reden hiervoor lijkt de hogere kosten en het ontbreken van significante voordelen. Als nadeel kan worden genoemd dat een lager IJsselmeerpeil tot gevolg heeft dat er bij een stijgende zeespiegel, er minder lang kan worden gespuid.

- Heeft een peilstijging van 1,1 meter over beide meren inderdaad minder nadelige consequenties dan een peilstijging van 1,5 meter op het IJsselmeer alleen? Het gebied waar de peilstijging dan effect op heeft, is namelijk groter geworden met het Markermeer erbij. Daarnaast nemen, indien het Markermeer bij de peilstijging wordt betrokken, de kosten toe die nodig zijn om de maatregelen uit te voeren om de peilstijging mogelijk te maken.
- De wens om te kunnen blijven spuien onder vrij verval naar de Waddenzee is mede bepalend om te kiezen voor een peilstijging. Aan deze wens kan het Markermeer geen bijdrage leveren. Dit zal op het niveau van het IJsselmeer moeten worden opgelost.
- Tot slot zullen, als het Markermeer meestijgt, de gevolgen van een eventuele overstroming van het Markermeer groter zijn voor de Randstad.

Maatregelen

Een peilstijging kan een flexibele maatregel worden genoemd. Na de keuze voor deze maatregel blijft namelijk de mogelijkheid bestaan om pompen in de Afsluitdijk te plaatsen. Worden er eerst pompen geïnstalleerd, dan is een peilstijging daarna geen geschikte keus meer. De pompen worden dan overbodig omdat de peilstijging het opnieuw mogelijk maakt om onder vrij verval te spuien. In dat geval zal het draagvlak om het peil alsnog te laten stijgen naar verwachting kleiner zijn dan nu.

Afbeelding 6

Gevolgen van klimaatverandering voor het IJsselmeer.

*= een tekort aan zoetwater kan onder andere leiden tot schade aan de vele veendijken die ons land kent en hiermee de waterveiligheid in binnendijkgebied aantasten

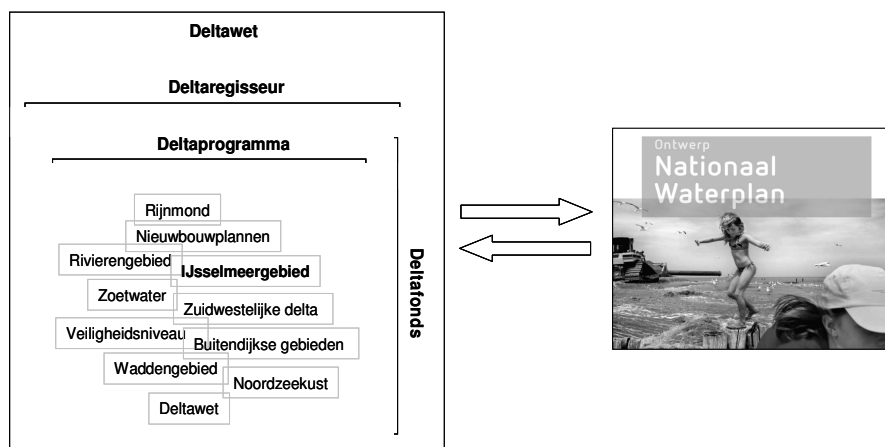
Als de zeespiegel zover is gestegen dat het meerpeil vanwege onder andere veiligheidsproblemen in de IJsselmonding niet meer mee kan stijgen, dan kan er niet meer onder vrij verval worden gespuid. Waarschijnlijk is dit in de loop van de 22^e eeuw het geval. Dan moet er dus worden gepompt.

4. Van advies naar landelijk beleid

De Deltacommissie adviseerde in 2008 het kabinet over de inrichting van een klimaatbestendig Nederland. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd wat het kabinet met dit advies heeft gedaan.

Het advies van de Deltacommissie is door het kabinet omarmd en is verder uitgewerkt in het eerste Nationaal Waterplan (2010 – 2015)⁴. Het Nationaal Waterplan is het rijksplan voor het kaderstellend waterbeleid en is de opvolger van de vierde Nota Waterhuishouding. Na de inspraakfase wordt het definitieve plan eind 2009 door het kabinet vastgesteld. Het plan is uitgewerkt voor bepaalde watergerelateerde thema's en er zijn deelnota's geschreven voor gebieden. Zo is er bijvoorbeeld een 'Nota Waterveiligheid' en een 'Beleidsnota IJsselmeergebied'.

Het Nationaal Waterplan omvat meer dan een uitwerking van de adviezen van de Deltacommissie. Ook bijvoorbeeld de ecologische ontwikkeling van het IJsselmeergebied en de ruimtelijke ordening van de Noordzee worden in dit plan geagendeerd. Een ander belangrijk verschil is dat het Nationaal Waterplan elke zes jaar wordt herzien. Nieuwe acties worden getoetst aan de visie van de Deltacommissie. Het beleid zoals nu verwoord in het ontwerp Nationaal Waterplan wordt verder geconcretiseerd in het Deltaprogramma. Het Deltaprogramma is een uitvoeringsprogramma en bestrijkt meerdere decennia. Hiermee zorgt het Deltaprogramma deze eeuw voor een vaste koers voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening.

Afbeelding 7:

Deltaprogramma, deelprogramma's, deltatwet, deltafonds, deltaregisseur en samenhang Nationaal Waterplan

Het Nationaal Waterplan legt voor het IJsselmeergebied nog weinig vast. Het ontwerp Nationaal Waterplan volgt de aanbeveling van de Deltacommissie om uit te gaan van een *worst case scenario* waardoor maximaal 1,5 meter peilopzet nodig kan zijn in het IJsselmeer. In theorie is het ook denkbaar dat er zowel voor de waterafvoer naar de Waddenzee als voor de zoetwatervoorziening van Nederland andere concepten uit de bus komen en het peil niet of veel minder hoeft te stijgen. Een kabinetsbesluit valt pas in 2015, als er een nieuwe planperiode aanbreekt. In het ontwerp Nationaal Waterplan worden daarom nog geen concrete projecten en uitgaven in het kader van het advies van de Deltacommissie aangekondigd.

⁴ Ga voor meer informatie over het Nationaal Waterplan naar www.verkeerenwaterstaat.nl/onderwerpen/water, of naar Kennisplein.

5. Relatie Deltaprogramma, Nationaal Waterplan en BPRW

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd hoe het beleid uit het Nationaal Waterplan wordt vertaald in de beheer- en uitvoeringsplannen van Rijkswaterstaat. Dit is de eerste stap in het proces naar een praktische vertaling.

Nationaal Waterplan

Het Nationaal Waterplan is het formele rijksplan voor het nationale waterbeleid. In de Waterwet is vastgelegd dat het rijk dit plan eens in de zes jaar opstelt. Het is de opvolger van de Vierde Nota Waterhuishouding uit 1998 en vervangt alle voorgaande Nota's Waterhuishouding. Het ontwerp Nationaal Waterplan wordt naar verwachting eind 2009 vastgesteld. Op basis van de Wet Ruimtelijke Ordening is het Nationaal Waterplan voor de ruimtelijke aspecten tevens structuurvisie.

Het Nationaal Waterplan schetst het beleid en bijbehorende uitvoeringsmaatregelen voor de volledige breedte van het waterbeheer. De onderdelen waterveiligheid en zoetwatervoorziening worden in het Deltaprogramma integraal (in gebieden) verder uitgewerkt en uitgevoerd. De relatie tussen het Nationaal Waterplan en het Deltaprogramma heeft het karakter van 'haasje over'. Het Nationaal Waterplan verankert het beleid. Dit beleid wordt verder geconcretiseerd in het Deltaprogramma. Het Deltaprogramma zal op zijn beurt weer zorgen voor strategische agendering van onderwerpen in het volgende Nationaal Waterplan.

Het kabinet wil met het ontwerp Nationaal Waterplan de aanbeveling van de Deltacommissie over onder andere het IJsselmeer opvolgen. Na de inspraakronde wordt in het definitieve plan duidelijk welk waterbeleid precies richting gaat geven aan het waterbeheer in Nederland en specifiek in het IJsselmeergebied.

Het ontwerp Nationaal Waterplan kent voor het IJsselmeergebied als vertrekpunten:

- a) het zo lang mogelijk in stand houden van waterafvoer naar de Waddenzee;
- b) het kunnen blijven bedienen van de zoetwatervraag in de toekomst.

Dit betekent dat het kabinet er de voorkeur aan geeft om het peil in het IJsselmeer te verhogen zodat de zoetwaterbuffer groeit en het spuien onder vrijverval voor langere tijd mogelijk blijft. Het vervolg hiervan wordt opgenomen in het deel-deltaprogramma 'IJsselmeer'.

Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren

Voor het Beheer- en ontwikkelplan Rijkswateren (BPRW) geldt dat de wettelijke basis voor het BPRW (de Waterwet) en de relatie met het Nationaal Waterplan ongewijzigd blijven. In het BPRW staat: "Tot 2015 werken de problemen [met betrekking tot de zoetwatervoorziening en de veiligheid in het benedenrivierengebied] beperkt door in de uitvoerings- en beheermaatregelen."

Eventuele tussentijdse veranderingen als gevolg van uitwerking van het Nationaal Waterplan binnen het Deltaprogramma kunnen worden meegenomen in de tussenbalans van het BPRW in 2012. Het Deltaprogramma zal input bieden (via het tweede Nationaal Waterplan in 2015) aan het volgende BPRW van 2016-2022.

Opbouw Deltaprogramma

Het Deltaprogramma bestaat uit negen deelprogramma's, waarvan drie generieke deelprogramma's:

- a) veiligheid (trekkend ministerie is V&W);
- b) zoetwatervoorziening (trekkend ministerie is V&W);
- c) afwegingskader nieuwbouwplannen & herstructurering (trekkend ministerie is VROM)

en zes gebiedsgerichte deelprogramma's:

- d) kust (trekkende ministeries zijn VROM en V&W);
- e) rivieren (trekkend ministerie is V&W);
- f) wadden (trekkend ministerie is LNV);

- g) IJsselmeer (trekkend ministerie is V&W);
- h) Zuidwestelijke Delta (trekkend ministerie is LNV);
- i) Rijnmond/Drechtsteden (trekkend ministerie is VROM en V&W).

Organisatie Deltaprogramma

Het kabinet is mede-eigenaar van het Deltaprogramma en daarom is er per deelprogramma een 'trekkend bewindspersoon' benoemd. Deze bewindspersoon is de procesverantwoordelijke voor (de voortgang van) het deelprogramma. Dit betekent niet dat de trekkende bewindspersoon ook de inhoudelijk verantwoordelijkheid overneemt; de huidige verantwoordelijkheidsverdeling tussen de bewindspersonen blijft gehandhaafd. De inhoudelijke uitwerking van de deelprogramma's vindt plaats binnen de deelprogramma's zelf.

Op dit moment bevatten de deelprogramma's alleen nog hoofdlijnen. De details moeten nog worden uitgewerkt en hiervoor is nog veel onderzoek en overleg nodig. Dit proces vindt plaats in nauwe samenwerking met betrokken overheden en andere belanghebbenden zodat het Deltaprogramma straks kan rekenen op voldoende maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak.

Deltawet en Deltafonds

Er wordt veel belang gehecht aan het Deltaprogramma. Om de uitvoering ervan op lange termijn te borgen, wordt in 2009 een Deltawet opgesteld. Naast de juridische grondslag voor het Deltaprogramma regelt deze wet ook de taken en bevoegdheden van de Deltaregisseur. Dit is een ambtenaar van het hoogste niveau die zorgt voor de voorbereiding van de besluitvorming die plaatsvindt in een ministeriële stuurgroep. Hij/zij is ook verantwoordelijk voor de voortgang en samenhang van de uitvoering van het Deltaprogramma. Tot slot regelt de Deltawet een Deltafonds. Op deze wijze wordt een financiële basis geregeld voor het Deltaprogramma.

Deelprogramma IJsselmeer

Het deelprogramma IJsselmeer van het Deltaprogramma is bedoeld om de beleidsbeslissing die het kabinet in 2015 neemt voor te bereiden. Het peilbesluit 2013 voor het IJsselmeergebied maakt deel uit van de route naar de beleidsbeslissing. De beleidsbeslissing en het peilbesluit worden hieronder toegelicht.

Beleidsbeslissing 2015

In 2015 neemt het kabinet een beleidsbeslissing over het toekomstige IJsselmeerpeil.

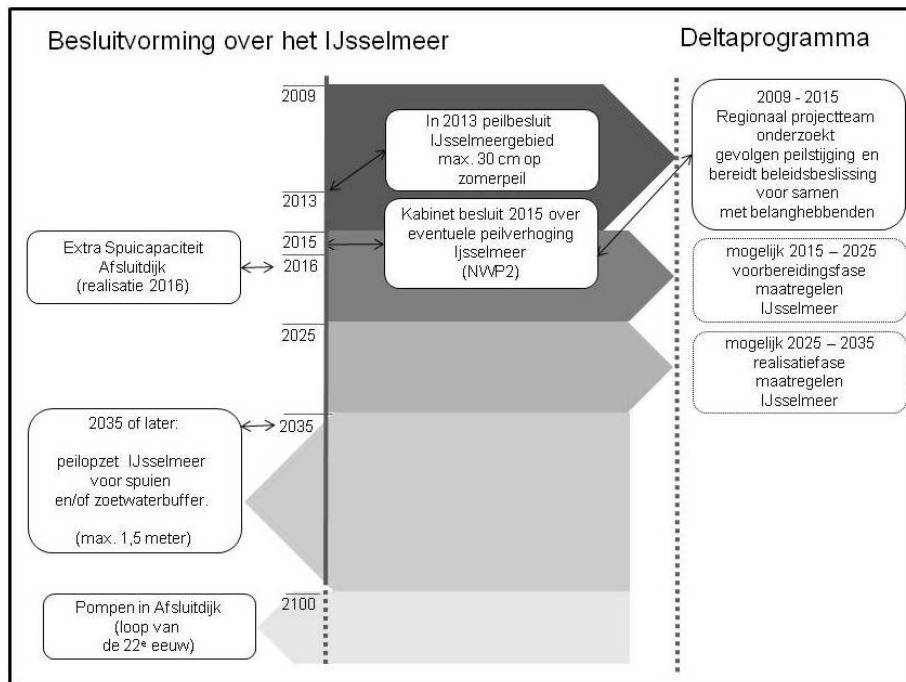
Het kabinet kan geen beslissing nemen zonder bijdragen van de regionale en lokale overheden rondom het IJsselmeergebied. Vóór 2015 moet er nog veel worden onderzocht en dit gebeurt in samenspraak met de regio. De onderzoeken richten zich onder andere op:

- de toekomstige zoetwaterbehoefte;
- de effecten van verschillende peilscenario's op de ecologie, de ruimtelijke kwaliteit, specifieke gebruiksfuncties en de waterkwaliteit;
- de economische en sociale consequenties;
- de financiële consequenties van mogelijke maatregelen.

Het kabinet gaat hiervoor, samen met overheden en andere belanghebbenden, aan de slag. De landelijke Deltaregisseur gaat hier voor zorgen. Er komt een projectorganisatie met een aantal regionale projectdirecteuren en -projectteams. De regionale projectdirecteuren gaan 2009 aan de slag. Regiopartijen worden actief betrokken bij de uitvoering van het Deltaprogramma en de hiervoor uit te voeren onderzoeken.

Peilbesluit 2013

Rijkswaterstaat IJsselmeergebied zal de komende jaren het peilbesluit voorbereiden om het zomerpeil van het gehele IJsselmeergebied vanaf 2013 tot maximaal 30 centimeter te laten stijgen. Dit zogenaamde 'peilbesluit 2013' is geagendeerd in het Nationaal Waterplan en houdt vooral verband met de toenemende zoetwatervraag.

Afbeelding 8

Tijdsbalk

Deelprogramma Veiligheid

In 2011 wordt per dijkkringgebied een nieuwe veiligheidsnorm vastgesteld. Dit maakt, in het verlengde van de discussie over 'Waterveiligheid 21^e eeuw', onderdeel uit van het generieke deelprogramma 'Veiligheid'. Ook gaat het kabinet nieuwe concepten voor waterveiligheid verkennen. Deltadijken⁵ kunnen bijvoorbeeld worden ingezet om aan strengere normen te kunnen voldoen. De invulling van het concept van deltdadijken vereist lokaal maatwerk. Brede waterkeringen bieden nieuwe mogelijkheden, vooral in stedelijke gebieden. Verschillende ruimtelijke functies kunnen hierin worden gecombineerd. Het rijk neemt het initiatief om een verkennend onderzoek te starten naar de kansen en beperkingen van de deltdadijk inclusief ruimtelijke en financiële consequenties.

Het ontwerp Nationaal Waterplan stelt dat gemeentes, provincies en waterschappen de taak hebben om de actuele veiligheidssituatie te beoordelen. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor de communicatie hierover en kunnen ze aanvullende beschermende maatregelen nemen als dit nodig blijkt. Het Rijk inventariseert in 2009 welke eventuele knelpunten er in het buitendijkse gebied zijn en beoordeelt wat ermee gedaan moet worden. Ook bekijkt het Rijk samen met provincies en gemeenten of een wijziging van het beleid nodig is.

⁵ Een deltdadijk is een dijk die door zijn breedte, hoogte of interne constructie zo sterk is dat een plotselinge onbeheersbare overstroming vrijwel is uitgesloten

Afbeelding 9

De Friese hoek bij Lemmer.

Waarom nieuwe veiligheidsnormen?

De eerste Deltacommissie die geïnstalleerd werd na de watersnoodramp van 1953 gebruikte een veiligheidsbenadering die gebaseerd was op een economische afweging. Op basis van de overstromingskans en de economische waarde van een dijkkring werd voor elke dijkkring een veiligheidsniveau vastgesteld. De afgelopen decennia is de economische waarde binnen de dijkringen behoorlijk gestegen. Het is daarom van belang om de economische schade die kan optreden na een overstroming opnieuw te berekenen. Deze informatie kan worden gebruikt om een nieuw veiligheidsniveau vast te stellen. Het begrip 'veiligheid' wordt echter breder gedefinieerd. Speciaal aandacht moet worden besteed aan het verminderen van de kans op dodelijke slachtoffers. Ook schade aan landschap, natuur en cultuur(historische) waarden, en schade door maatschappelijke ontwrichting en reputatieschade gaat meegenomen worden in de bepaling van de veiligheidsnormen.

Ontwikkelen Deltamodel

DG Water, het kwartiermakerteam voor het Deltaprogramma en Rijkswaterstaat zijn in gezamenlijk overleg van plan om een zogenaamd 'Deltamodel' te ontwikkelen. Het model beoogt inzicht te verschaffen in de samenhang tussen infrastructurele maatregelen (op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening) en de effecten van deze maatregelen. De ambitie van het model is dat deze beslissingsondersteunend gaat werken. Het model wordt opgebouwd uit breed gedragen feiten zodat er bij (politieke) besluitvorming geen uitgebreide discussie gevoerd hoeft te worden over deze feiten.

Momenteel wordt er geschreven aan het projectplan Deltamodel. De algemene doelstelling van het plan is de volgende:

"Het Deltamodel wordt gezien als een geaccepteerde, consistente en reproduceerbare kennisbasis voor vraagstukken op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Tevens brengt het model effecten van maatregelen voor gebiedsfuncties globaal in beeld." ⁶

⁶ Bron: Projectplan Deltamodel, ministerie van Verkeer en Waterstaat

Bert Keijts heeft het plan tot ontwikkeling van het Deltamodel aangeboden aan de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat. Het bouwen van het model vindt plaats volgens een proces dat van medio 2009 tot en met 2012 loopt. In de fase van 2013 tot 2015 wordt het Deltamodel toegepast als onder andere 'gereedschapskist' waarmee effecten van maatregelen inzichtelijk in beeld worden gebracht. De resultaten zijn te interpreteren door waterbeheerders, beleidsmakers en bestuurders.

6. Wat betekenen het Deltaprogramma en het Nationaal Waterplan voor Rijkswaterstaat IJsselmeergebied?

Aanleg en onderhoud waterstaatswerken in een veranderende omgeving

Het waterbeleid is de afgelopen decennia redelijk stabiel gebleven. Er werden per planperiode accenten benoemd, maar van grote veranderingen was niet echt sprake. Door de Kaderrichtlijn Water, de Waterwet en de komst van het Nationaal Waterplan gaan de veranderingen nu sneller. Het is daarom zaak om meer dan voorheen bewust te zijn van de actuele ontwikkelingen.

Bij aanleg, wijziging of onderhoud van waterstaatswerken gaat Rijkswaterstaat professioneel te werk. Er worden haalbare afspraken gemaakt in een managementcontract en Rijkswaterstaat toont zich meer en meer een betrouwbare partner. Rijkswaterstaat wil realistisch plannen en afspraken maken over het benodigde budget. Ondertussen veranderen beleidsdoelstellingen en worden de opgaven complexer. Deze veranderende omgeving nodigt ons uit, of sterker: verplicht ons als (water)beheerder, om te blijven toetsen of we met de juiste dingen bezig zijn. Als de doelstellingen veranderen, dan moeten ook de plannen en afspraken veranderen.

Ons positief onderscheiden en zichtbaar maken

De consequenties van het Deltaprogramma en het Nationaal Waterplan reiken voor Rijkswaterstaat IJsselmeergebied niet zover dat er al investeringen worden gedaan voor zaken waarover pas in 2015 besluiten worden genomen. Wel is het, ook nu al, raadzaam om bij de uitvoering van onze taken rekening te houden met het lange termijn beleid dat in het Nationaal Waterplan worden beschreven. Projecten waarvan Rijkswaterstaat uitvoerder is of processen waarvoor Rijkswaterstaat primair aan de lat staat, zouden niet mogen leiden tot keuzes of situaties die niet passen in de trend van het Deltaprogramma en het nationaal waterplan. RWS IJG staat hier als dienst in zijn geheel aan de lat, elke individuele medewerker geldt hier echter als schakel in en moet zich bovenstaande dan ook voortdurend realiseren. Naast deze interne blik is het ook raadzaam om richting de externe partners en partijen op deze manier te handelen.

Wat betekent dit voor de dagelijkse praktijk?

Door trends en ontwikkelingen in het landelijk en regionaal waterbeheer tijdig te signaleren kunnen we ons positief onderscheiden, zichtbaar worden en een voorbeeldfunctie krijgen. Het onderscheidende vermogen van RWS IJG ligt hierin, dat we zowel voor de partners in de regio als naar onze opdrachtgevers in Den Haag toe veranderingen tijdig signaleren en de consequenties hiervan aan de orde stellen. Door op deze manier één stapje voorop te lopen in ons denken en handelen kunnen we een inspirerend voorbeeld worden voor onze partners en collega's.

Van medewerkers van RWS IJG gaat steeds meer verwacht worden dat zij in houding en gedrag laten zien dat zij zich bewust zijn van de rol van de dienst in de omgeving. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat zij hun eigen werkzaamheden voortdurend toetsen aan wat het in het kader van het NWP gebeurt. Anderzijds kan er, meer dan nu al het geval is, van de medewerkers verwacht worden dat zij proactief op zoek gaan naar raakvlakken van hun werk/hun projecten met het werk/de projecten van anderen, en zij daar vervolgens ook actie op ondernemen. Hieronder staat een aantal andere voorbeelden van situaties waarin deze werkwijze in verschillende rollen kan worden toegepast.

- Als lid van een team dat zich bezighoudt met de aanleg van kunstwerken kan je je afvragen of het kunstwerk dat wordt ontworpen nog voldoende hoogte heeft als het IJsselmeerpeil wordt verhoogd. Jeiniteert in het team een gesprek en denkt met collega's na over hoe het kunstwerk zo flexibel mogelijk kan worden uitgevoerd. Je zorgt samen met je collega's dat de ideeën aan je opdrachtgever worden voorgelegd en besproken met partijen in de omgeving.
- In gesprek met klanten en gebruikers die niet begrijpen waarom ons kabinet het IJsselmeer wil laten stijgen, kan je je rol als ambassadeur van Rijkswaterstaat goed uitoefenen door uit te leggen waarom dit zo is. (Door middel van dit boekje heb je nu een handvat!)
- Een gebied dat wordt aangelegd in het kader van bijvoorbeeld de Kaderrichtlijn Water of het project Natte Natuur IJsselmeergebied (NNIJ) kan door een peilverhoging onder water komen te staan. Je kunt dan met het team onderzoeken of de kosten in dat geval tegen de baten opwegen

en nadenken over een aangepast ontwerp waarin een peilverhoging juist een toegevoegde waarde biedt.

- Bij onderhoud/vervanging van een waterstaatswerk bedenk je met je team hoe deze eenvoudig (modulair) aangepast kunnen worden zodat het waterstaatswerk in de toekomst kan meegroeien met een hoger waterpeil.
- Als lid van het managementteam ben je extra alert als het managementcontract wordt opgesteld; je maakt duidelijk welke projecten invloed ondervinden van een mogelijke peilstijging en wat de gevolgen daarvan zijn.
- In de rol van adviseur over bestemmingsplannen informeer je gemeenten over het langetermijnbeleid van het kabinet, zodat deze weloverwogen beslissingen nemen over ruimtelijke plannen.

We staan voor de uitdaging ons eigen te maken dat we de vraag stellen: Zijn de doelstellingen van mijn project na peilstijging nog realiseerbaar? Dit kan in het dagelijks werk betekenen dat medewerkers leidinggevenden of opdrachtgevers op de hoogte stellen van mogelijke gevolgen (bijvoorbeeld verspillingen) die kunnen optreden als onze lopende opdrachten ongewijzigd worden uitgevoerd. Zo kan een gepland project minder zinvol blijken te zijn dan op basis van eerdere uitgangspunten werd aangenomen. Maar het kan ook zijn dat medewerkers kansen zien om onze waterstaatswerken nog duurzamer te maken.

Een netwerkvisie is essentieel

Het hebben van een netwerkvisie die netwerken van hoofdwegen, hoofdvaarwegen en hoofdwatersystemen (HW/HVW/HWS) verbindt, is voor RWS IJG essentieel als de dienst haar rol als verbindende partner in de regio wil kunnen waarmaken. Afspraken op maat vanuit Agenda 2012, met name publieksgericht netwerkmanagement, en een juiste benadering van de verschillende partijen in de regio zijn de tools die RWS IJG daadwerkelijk *de* verbindende partner kunnen laten worden. Een netwerkvisie kan in deze benadering voorzien.

Het grotere geheel

RWS IJG geeft invulling aan een grote hoeveelheid projecten en processen. Het spreekt voor zich dat niet ieder project of proces een evenredig grote impact in de regio en een even duidelijke koppeling met de doelstellingen van het Deltaprogramma en het Nationaal Waterplan heeft. De projecten op en rond de Afsluitdijk en de Houtribdijk en alles dat onder het project RAAM hebben wel die duidelijke koppeling, evenals het peilbesluit 2013 en 2015. Het is niet zo dat het ontbreken van die duidelijke koppeling andere projecten en processen minder relevant maakt, aangezien ze allen bijdragen aan de kerntaken van Rijkswaterstaat en aan Agenda 2012. Binnen ieder project en proces moeten de deelnemers zich bewust zijn van de relatie van hun project of proces met het grotere geheel en daarnaar handelen.

7. Betekenis voor de regio

Het Nationaal Waterplan en de hierin beschreven toekomstplannen voor het IJsselmeergebied kunnen voor de regio IJsselmeergebied ingrijpende gevolgen krijgen. Als het kabinet in 2015 daadwerkelijk besluit om het IJsselmeerpeil te verhogen tot maximaal 1,5 meter, dan zullen in de decennia die volgen rondom het IJsselmeer, het Ketelmeer, de IJsseldelta en het Zwartemeer belangrijke maatregelen nodig zijn.

Het advies van Deltacommissie en het beleid in het ontwerp Nationaal Waterplan hebben voldoende voer voor discussie gegeven. Discussies vinden op politiek-, bestuurlijk-, ambtelijk- en gebruikersniveau plaats. Dit zal naar verwachting nog wel een tijd zo blijven.

Als belangrijk discussiepunt in de regio IJsselmeer kan worden genoemd de vraag of een peilverhoging van het IJsselmeer echt nodig is. Dit is een kwestie waarover het kabinet in 2015 een beslissing wil nemen. Het is hiervoor waardevol dat de regionale overheden en beheerders de beleidseffecten, waaronder de kansen en bedreigingen, goed in beeld krijgen. De regionale projectteams die gekoppeld worden aan het Deltaprogramma kunnen deze informatie gebruiken voor het Deltaprogramma. Een dergelijke samenwerking zal bijdragen aan de kwaliteit van de op termijn te nemen uitvoeringsbeslissingen.

De consequenties van een peilverhoging van het IJsselmeer kan leiden tot consequenties op verschillende vlakken, bijvoorbeeld:

- economisch;
- sociaal;
- ruimtelijke kwaliteit, zoals buitendijkse stedelijke uitbreiding
- ecologisch
- overige gebruiksfuncties zoals: visserij, recreatie en scheepvaart

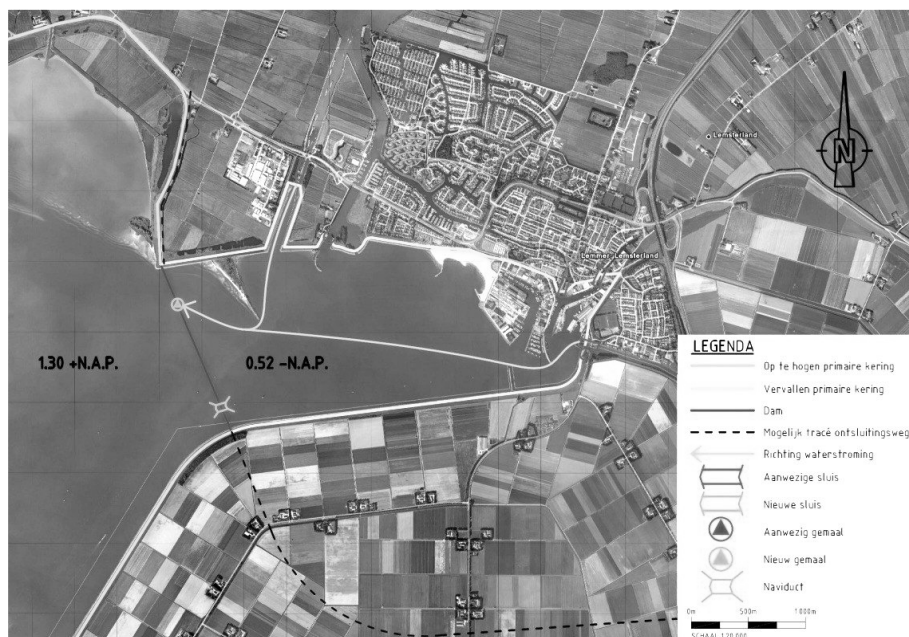
Op deze vlakken kunnen zowel kansen als bedreigingen worden onderscheiden. Hieronder enkele voorbeelden.

Bedreigingen

Een voorbeeld van een bedreiging waar partijen in de regio IJsselmeer aandacht voor vragen, is de mogelijke aantasting van de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden van de voormalige Zuiderzeesteden. Het is belangrijk om de gevolgen van een toekomstige peilstijging wat dit betreft goed te kennen. De effecten van verschillende peilscenario's worden middels onderzoek in kaart gebracht. De regionale overheden vervullen hierin een belangrijke rol. Door een gezonde interactie tussen de nationale deltaregisseur (via de regionale projectdirecteurs) en lokale bestuurders (via de regionale vertegenwoordigers) kunnen deze potentiële bedreiging en hierbij passende oplossingsrichtingen concreet en zichtbaar worden gemaakt.

Kansen

Een voorbeeld waarin constructief is nagedacht over mogelijkheden en kansen is een maatregelstudie rondom de baai bij Lemmer. Een groep afstudeerders heeft onder begeleiding van een adviesbureau technische oplossingen onderzocht voor een peilverhoging voor dit deel van het IJsselmeergebied. In de planstudie is geopteerd voor de aanleg van een nieuwe dijk met gemaal en sluiscomplex die een verbinding legt tussen Zuid-Oost Fryslân en de Friese hoek (Noord-oostpolder). De consequenties voor de verschillende functies in het gebied zijn tijdens de planstudie in kaart gebracht. Een potentiële meerwaarde werd gevonden in de mogelijkheid om over deze dijk een weg aan te leggen: een sprekend voorbeeld van hoe waterbeleid kans biedt voor een nieuw en multifunctioneel ruimtegebruik. Of een dergelijk plan ooit wordt gerealiseerd is de vraag. Interessant is het zeker, gezien het vroege moment waarin deze studie is verricht.

Afbeelding 11
Planstudie Lemsterbaai

Een ander voorbeeld van een mogelijke kans ligt op het vlak van de scheepvaart. Een peilverhoging betekent een grotere vaardiepte. Dit kan gunstig zijn voor de beroepsvaart en hierdoor een economisch voordeel opleveren.

Samen aan de slag

Elke beheerder zal uiteindelijk vorm en inhoud willen geven aan de uitvoering van het landelijk beleid. De sleutel tot succes zal liggen in een constructieve samenwerking. Dat zal nog een heel complex traject worden. Uit de reacties en standpunten op het advies van de Deltacommissie wordt wel duidelijk dat de aanbevelingen veel stof doen opwaaien, en dat de meningen ver uiteenlopen. Dat is ook gebleken op de regiobijeenkomsten van het Nationaal Waterplan⁷. Diverse collega's hebben deze bijeenkomsten bezocht in verschillende delen van het land en meegemaakt dat daar fel is gediscussieerd over met name de aspecten die van de Deltacommissie zijn overgenomen in het NWP. De regiobijeenkomst in Lelystad die zich vooral richtte op het IJsselmeer, had een hoge opkomst met een verscheidenheid aan belangstellenden. Niet alleen de voor ons bekende regionale overheden, maar vooral ook de meest uiteenlopende belangenorganisaties namen deel aan deze bijeenkomst. Maar ook in de bijeenkomst in Leeuwarden stond een groot deel van de discussies in het teken van de beoogde ontwikkelingen voor het IJsselmeer.

Een eerste start

Op 26 juni hebben de Watergeuzen in samenwerking met het Waterschap Zuiderzeeland en de provincie Overijssel een eerste ambtelijke bijeenkomst gehouden voor collega's die zich momenteel bezig houden met de ontwikkelingen rond het NWP en deltaprogramma. Het doel van die bijeenkomst was vooral kennis maken met collega's die bij het Deltaprogramma betrokken zijn (en dat is gelukt, de opkomst was bijna 100%). Daarnaast lag het accent op het delen van kennis en informatie. Uit verschillende gesprekken met collega's van andere RWS-diensten, waterschappen en provincies bleek dat niet iedereen over dezelfde informatie beschikt (fragmentarisch, onsamenhangend of onvolledig).

In workshops is vervolgens geïnventariseerd wat vanuit de diverse organisaties uit de verschillen de regio's de belangrijkste aandachtspunten zijn waar bij de verdere uitwerking van het Deltaprogramma rekening moet worden gehouden, om daarmee ook een eerste indruk te krijgen waar nu welk belang ligt.

⁷ Voor meer informatie over de standpunten van de regiopartners, ga naar de site "Omgeving VenW" op intranet Verkeer en Waterstaat: <http://intra2008.minvenw.nl/Omgeving%20VenW/>. Voor oa. het advies van De Deltacommissie is er een stakeholdersdatabank bijgehouden. Wil je een indruk krijgen van wat de regiobijeenkomsten hebben opgeleverd, bezoek dan de pagina over het Nationaal Waterplan op de site van VenW, via "Betrokkenheid - consultatie en inspraak".

De uitdaging

In alle bijeenkomsten en gesprekken lijkt evident dat deze regio voor een complexe inhoudelijke en bestuurlijke opgave staat. Er zijn nog veel vragen te beantwoorden en ook de besluitvorming richting een gezamenlijk en gedragen beeld naar de toekomst zal complex worden. Willen wij als RWS IJG hierin een goede speler zijn, dan is het belangrijk om de de samenhang in het gebied (en landelijk) te zien en te snappen. Inhoudelijk: de toekomst van het IJsselmeer is meer dan alleen een verzameling projecten en ontwikkelingen. Maar ook politiek-bestuurlijk: begrijpen waarom welke partner welke belangen/emoties heeft en hoe de besluitvorming gaat plaatsvinden.

De uitdaging is om deze samenhang samen te gaan zien en begrijpen, in combinatie met het scherp bediscussiëren welke rol wij als RWS IJG voor ons zelf zien, en hoe anderen dat zien. Krijgen we dat voor elkaar, dan worden we een gerespecteerde partner in deze ontwikkelingen.

Bijlage 1 Tien vragen en antwoorden

Tien vragen en antwoorden over het advies van de Deltacommissie met betrekking tot het IJsselmeergebied.

1. Waarom heeft de Deltacommissie geadviseerd om het peil van het IJsselmeer te verhogen?

Op dit moment wordt het peil van het IJsselmeer gehandhaafd door water te lozen met spuisluizen in de Afsluitdijk. Dit gebeurt onder vrij verval omdat het water in het IJsselmeer tijdens eb op de Waddenzee hoger staat dan het water in de Waddenzee. Bij het spuien wordt gebruik gemaakt van de zwaartekracht, het water valt als het ware naar de Waddenzee. Door de klimaatverandering stijgt echter de zeespiegelstijging (maximaal 1,3 meter in 2100) en zal de periode dat er onder vrij verval gespuid kan worden steeds korter duren. Onder andere hierom heeft de Deltacommissie geadviseerd om het peil van het IJsselmeer mee te laten stijgen met de zeespiegelstijging.

Er is nog een reden die de keuze voor het advies voor een peilstijging onderbouwt. Er bestaat een reële kans dat de zomers droger worden door de klimaatverandering. Om hierop voorbereid te zijn, stelt de Deltacommissie voor om de mogelijkheden van het IJsselmeer als zoetwaterbuffer uit te breiden.

De peilstijging dient dus twee doelen: spuien onder vrij verval en een vergroting van de zoetwatervoorraad.

2. Is er al besloten om over te gaan tot de peilstijging?

Nee, er is nog niets besloten. De Deltacommissie heeft alleen een advies gedaan aan het kabinet. Tot 2015 wordt er onderzoek gedaan en overleg gepleegd met de betrokken partijen. In 2015 besluit het kabinet pas óf er een peilstijging komt, over de hoogte van de peilstijging en in welke fasen deze dan wordt uitgevoerd.

3. Wat betekent een peilstijging van 1,5 meter voor de deltaregio?

Als het IJsselmeerpeil stijgt, stijgt ook de waterstand stroomopwaarts op de IJssel, het Zwarte Water en de Vecht. Om de waterveiligheid in de Vecht- en IJsseldelta te handhaven zullen maatregelen nodig zijn. De mogelijkheden hiertoe zijn echter beperkt, omdat deze delta met onder andere Zwolle en Kampen een behoorlijk verstedelijkt gebied is. Er is niet overal genoeg ruimte om maatregelen (denk aan dijkversterkingen of 'ruimte voor de rivier') door te voeren. Om de Vecht- en IJsseldelta te ontzien heeft de Deltacommissie een peilstijging van maximaal 1,5 meter geadviseerd. Tot 1,5 meter zijn er genoeg mogelijkheden om de veiligheid tegen overstromingen te garanderen.

4. Hoe wordt het water afgevoerd als de peilstijging van 1,5 meter niet meer voldoende is om onder vrij verval te spuien?

Als de zeespiegel dusdanig hoog is dat er ook na de peilstijging van 1,5 meter niet meer onder vrij verval gespuid kan worden, zal het water met pompen afgevoerd moeten worden naar de Waddenzee. Volgens berekeningen die zijn uitgevoerd door de Deltacommissie zal dit na 2100 het geval zijn.

5. Wordt de peilstijging van 1,5 meter in één keer uitgevoerd?

Als er in 2015 wordt besloten om tot peilstijging over te gaan, zal er een afspraak worden gemaakt over de hoogte van de peilstijging en de fasen waarin deze wordt uitgevoerd. Door de peilstijging stapsgewijs uit te voeren, wordt er niet vooruit gelopen op de zeespiegelstijging.

6. Pompen is toch veel goedkoper?

Nu starten met pompen in plaats van het doorvoeren van een peilstijging is weliswaar goedkoper, maar het komt niet tegemoet aan de wens om de zoetwaterbuffer van het IJsselmeer te vergroten. Nadat er

gemalen geplaatst zijn, zal het meerpeil niet meer stijgen. De peilstijging zal de gemalen dan weer overbodig maken, omdat er na stijging weer onder vrij verval geloosd kan worden.

7. Wat betekent de 'ontkoppeling van het Markermeer en IJsselmeer'?

De Deltacommissie heeft geadviseerd om het Markermeerpeil te ontkoppelen van het IJsselmeerpeil. Dit houdt in dat het Markermeer niet meestijgt met het IJsselmeer en dat er voor beide meren gescheiden waterbeheerregimes komen. Er zijn een aantal redenen waarom de Deltacommissie hiervoor gekozen heeft:

- Een stijging van het Markermeer draagt niet bij aan de mogelijkheid om te blijven spuien onder vrij verval. Het betrekken van het Markermeer bij de peilstijging zou vanuit het oogpunt van spuien dus onnodig zijn.
- Een peilstijging op ook het Markermeer levert een relatief beperkte bijdrage aan de zoetwaterbuffer. Inclusief het Markermeer zou de peilstijging 1,1 meter moet bedragen voor hetzelfde resultaat.

8. Verdwijnen al die mooie historische stadjes nu achter dijken?

Naar de veiligheid van de steden en dorpen rond het IJsselmeer is nog geen uitgebreid onderzoek gedaan. Het gaat onder meer om beschermde stadsgezichten van Stavoren, Hindeloopen, Makkum, Medemblik en Enkhuizen. Ongetwijfeld zijn de nodige innovatieve oplossingen nodig om deze te beschermen tegen overstromingen zonder het beschermde stadsgezicht aan te tasten. In het recente verleden is bijvoorbeeld bij Kampen ook zo te werk gegaan.

De steden rond het IJsselmeer zijn steden waarvan het historisch centrum zich ontwikkeld heeft in een tijd dat de Afsluitdijk nog niet bestond, en er dus nog een open verbinding was met de zee. Daar trad af en toe door storm een veel hogere waterstand op. De inrichting van in ieder geval het historisch deel van de steden is dus hierop ingericht. Wel zijn sinds de afsluiting de veiligheidsnormen aanzienlijk hoger geworden.

Al met al is de inschatting van de Deltacommissie dat het veilig houden van deze historische stadjes zonder de beschermde stadsgezichten aan te tasten een forse opgave zal zijn, maar dat het ook niet onmogelijk is. Vervolgonderzoek is nodig om dit verder uit te zoeken.

9. Wat is het verschil tussen het peilbesluit 2013 en het besluit dat in 2015 wordt genomen?

Op korte termijn is het de droogte die een peilwijziging vereist. In de zomer van 2003 is er bijvoorbeeld zoet water van het IJsselmeer naar de Randstad geleid. Op korte termijn wordt daarom de ruimte benut die op dit moment al in het watersysteem aanwezig is. Er hoeven dus geen aanpassingen aan de huidige infrastructuur te worden verricht. Een beperkte aanpassing van maximaal 30 centimeter op het zomerpeil volstaat. Deze aanpassing bedient het huidige voorzieningsgebied en wordt geformaliseerd in het peilbesluit dat in 2013 wordt genomen.

In 2015 wordt besloten over de peilstijging ten behoeve van de vergroting van de strategische zoetwatervoorraad en het spuien onder vrij verval tot 2100. Dit besluit richt zich op de hoogte en de fasering van de peilstijging. Het besluit wordt op basis van onderzoek en overleg genomen. Het kabinet houdt de mogelijkheid open om het huidige voorzieningsgebied van het IJsselmeer uit te breiden met een deel van West Nederland. Tot 2035 zal het winterpeil echter niet stijgen, omdat er wordt gewerkt aan een uitbreiding van de spuimiddelen in de Afsluitdijk. Dit maakt tot 2035 spuien onder vrij verval mogelijk, zonder dat de veiligheid in gevaar komt.

Peilbesluit 2013	Peilbesluit 2015
Korte termijn	Lange termijn (2035 en verder)
Zoetwatervoorziening	Spuien onder vrij verval en zoetwater
Geen aanpassingen infrastructuur	Infrastructurele aanpassingen
Maximaal 30 cm op zomerpeil	Maximaal 1,5 meter op IJsselmeer
Markermeer + IJsselmeer	IJsselmeer
Huidige voorzieningsgebied	Mogelijk uitbreiding voorzieningsgebied met groot deel West Nederland

10. Welke maatregelen moeten worden genomen om de peilstijging mogelijk te maken en wat zijn de kosten daarvan?

Op dit moment is de besluitvorming over de peilstijging nog niet klaar en is het moeilijk om uitsluitsel te geven over welke maatregelen er genomen moeten worden en wat dit kost. Wel is er ten behoeve van het advies van de Deltacommissie verkennend onderzoek uitgevoerd naar de maatregelen die nodig zijn als er een peilstijging van 1,5 meter wordt gerealiseerd. Hieruit komt naar voren dat er tussen de 4 en 6 miljard euro geïnvesteerd moeten worden om een peilstijging in het IJsselmeer mogelijk te maken. Er moeten dijken worden versterkt en verhoogd, sluizen en poldergemalen vervangen of versterkt, en ca. 2000 buitendijkse huizen, havens en marina's aangepast.

Bijlage 2 Documentatie

- Toelichting op de ontkoppeling van het peilbeheer van Markermeer en IJsselmeer (Advies van de Deltacommissie, dat is overgenomen in het ontwerp Nationaal Waterplan). Notitie Albert Remmelzwaal e.a., Rijkswaterstaat Waterdienst, 29 april 2009.
- Ontwerp Nationaal Waterplan / Ontwerp Beleidsnota IJsselmeergebied (22 december 2008).
- Samen werken met water: Bevindingen van de Deltacommissie 2008.
- Toelichting advies Deltacommissie om het IJsselmeerpeil maximaal 1,5 meter te laten meestijgen met de zee. Notitie Harold van Waveren, Rijkswaterstaat Waterdienst, april 2009.

